

Oriana Fallaciová: Politicky nekorektná obdivovateľka Ratzingera

Oriana Fallaci: The Politically Non-Correct Admirer of Ratzinger

Abstrakt

Článok sa usiluje priblížiť postavu Oriany Fallaciovej pri príležitosti druhého výročia jej smrti na základe autentických materiálov z talianskej tlače, ktoré približujú jej životný príbeh a upozorňujú na zložitosť jej postavy. Pomáhajú tak nadobudnúť iný ako čierno-biely pohľad na problémy spojené s osobou známej novinárky, ktorá sama dokázala veci vidieť veľmi netradične a paradoxne. Patrí medzi ne aj náboženstvo a hodnoty s ním spojené, najmä sloboda, ktorú vnímala a prežívala veľmi intenzívne. Preto sa aj stala výraznou predstaviteľkou tzv. angažovanej žurnalistiky, ktorá sa v rozpore s tzv. objektívnou žurnalistikou nehrá na vyváženosť, ale usiluje sa meniť ľudí a svet podľa svojho presvedčenia o dobre a zle.

Summary

The paper tries to profile the figure of Oriana Fallaci in the occasion of the second anniversary of her death. On the basis of the genuine materials from the Italian press is sketching her life story and is drawing the attention to the complexity of her figure. Helps so to gain another then black-and-white attitude to the problems connected with the person of the famous journalist, who herself managed to see the things in a very unconventional and paradoxical way. They include also the religion and values linked with it, first of all the liberty, what she felt and experienced very intensively. Therefore she became a very noticeable representative of so called committed journalism, what doesn't try for a impartiality (in the contrary to the objective journalism), but strive to change the people and the world according to its convictions about the good and the evil.

„Každý si o nej hovorí, čo chce, každý vyslovuje svoje súdy, ale nikto jej neuprie veľkosť. Beda tomu, kto by jej dielo politicky banalizoval!“¹ Až také silné slová volil taliansky minister kultúry Francesco Rutelli na júnovej konferencii *Spomíname na Orianu Fallaci* v New Yorku. Táto známa talianska novinárka a spisovateľka zomrela pred rokom a pol, 15. septembra 2006, na rakovinu. Taliansky minister nazval svoju rodáčku „národným dedičstvom, ikonou 20. storočia“². „Iba málo osobností kultúry, literatúry a novinárstva dosiahlo takú globálnosť ako Oriana Fallaciová,“³ konštatoval minister Rutelli.

Jeho hyperboly treba deliť koeficientom talianskej schopnosti nadchýnať sa a preháňať, ale i tak nám v osobe útlej ženy, ktorá na smrteľnej posteli vo veku 77 rokov vážila už iba 35 kilogramov, a to „vrátane perlového náhrdelníka“⁴, ako v článku o nej skonštatoval František Šebej, ostane svojrázna novinárska osobnosť večnej bojovníčky proti fašizmu, komunizmu, islamskému fundamentalizmu a každému totalitarizmu. Talianske denníky jej pri príležitosti prvého výročia smrti venovali celé prílohy, jej domovský týždenník *L'Europeo* vydal osobitné číslo s Orianinými najlepšimi článkami a ministerstvo kultúry

¹ CONTI, Paolo: *Oriana, voce della passione antitotalitaria*. In: Corriere della Sera, roč. 132, r. 2007, č. 216 (12. 9.), s. 45.

² Tamtiež.

³ Tamtiež.

⁴ ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: Týždeň, roč. 3, r. 2006, č. 39.

zaštítlo výstavu *Oriana Fallaci – Interview s históriou*, ktorú 15. septembra otvorili v Miláne a 14. decembra ju preniesli do Ríma. Ani na slovenskej pôde by nebolo spravodlivé Oriana obísť, zvlášť v snahe o otvorený prístup k myšlienkam a mysliteľom, ktorí oslovujú dnešného človeka.

Curriculum vitae

Najprv azda niekoľko životopisných dát. Oriana Fallaciová sa narodila roku 1927 vo Florencii. Počas druhej svetovej vojny pôsobila ako partizánka v ozbrojenej skupine *Giustizia e Liberta* (Spravodlivosť a sloboda), čo predznamenovalo jej osobné i profesné, novinárske zameranie. Prvý článok poslala do prestížneho týždenníka *L'Europeo* ako 20-ročná. Bolo jej snom publikovať práve tam. Najprv, roku 1950, sa však stala špeciálnou dopisovateľkou denníka *Il mattino dell'Italia centrale* (Ráno stredného Talianska). Štyri roky nato, roku 1954, bola prijatá do redakcie *L'Europeo*, kde zotrvala viac ako 30 rokov. Svojím menom podpísala viac než 600 článkov. Od roku 1967 pracovala ako vojnová korešpondentka. Okrem *L'Europeo* posielala články do časopisu *L'Epoca* a do viacerých denníkov. Z prvej ruky informovala z Vietnamu, z indicko-pakistanskej vojny, zo Stredného východu aj z Južnej Ameriky. Preslávila sa najmä početnými rozhovormi s najvýraznejšími politickými postavami svojich čias, o ktorých ešte bude reč. Roku 1973 sa takto stretla s gréckym revolucionárom Alexandrosom Panagoulisom, s ktorým prežila počas nasledujúcich troch rokov až do jeho tragickej smrti 1. mája 1976 búrlivý milenecký vzťah. Neskôr žila v New Yorku, písala knihy a prednášala na viacerých amerických univerzitách žurnalistiku. Na sklonku života bojovala s početnými rakovinovými nádormi, ktorým podľahla 15. septembra 2006 v rodnej Florencii.

Extravagantná kňažka úprimnosti

Kto sa skrýva za týmito číselnými údajmi a encyklopedickými faktami? „Oriana Fallaci bola Talianka a Florentánka telom i dušou – trblietavá, mondénna, vášnivá až na hranicu iracionality a polemickosti,“⁵ napísal o nej F. Šebej. Svet v nej podľa neho stratil „jeden z najmocnejších varovných hlasov, extravagantnú kňažku úprimnosti, pohrdajúcu politickou korektnosťou“⁶. V apríli 2006 ju v newyorskom malom radovom dome navštívil redaktor magazínu *Vanity Fair* Christopher Hitchens. Opísal ju slovami: „Preč bola tá krehko vyzerajúca žena, ktorá kedysi chovala romantický vzťah k tretiemu svetu a ľavicovým gerilovým bojovníkom. Namiesto nej sa zjavila štíhla emancipovaná Talianka v tmavom (ktorá naozaj v pravidelných intervaloch vykrikovala *Mamma mia!*), pobehujúca po kuchyni a pripravujúca mi tú najmastnejšiu omáčku, akú som kedy jedol.“⁷ Orianina priateľka Isabella Rosselliniová, herečka a extopmodelka, prezradila niektoré podrobnosti o povestnej mizantropke v rozhovore pre taliansky denník *Corriere della Sera* z 13. septembra tohto roku. Článok nesie názov *My, dve talianske strigy v New Yorku*, lebo obe priateľky jedli zajačie mäso, čo vraj bolo v Amerike neslýchané. Oriana bola podľa Isabelly Rosselliniovej vynikajúca kuchárka. „Často ma pozývala na večeru. Pri varení bola večne na nohách, nesadla si,“⁸ povedala Isabella. Za ďalšiu Orianinu vášeň označila kozmetiku. „Raz mi rozprávala príbeh o žene z vietkongu, ktorú zabili v boji priamo pri nej. V jej kabelke našla pištoľ a rúž. ‚Vidiš?‘ povedala mi, ženy sa nikdy nevzdávajú snahy byť pekné.“⁹ Oriana sama mala v mladosti povest' výnimočne krásnej ženy. „Na fotografiách z Vietnamu sa prechádza vo

⁵ Tamtiež.

⁶ Tamtiež.

⁷ HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

⁸ FARKAS, Alessandra: *Noi, due streghe italiane a New York*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 217, s. 55.

⁹ Tamtiež.

vojenských nohaviciach a v topánkach od Gucciho, vždy elegantná, modrooká.“¹⁰ Isabella bola od nej oveľa mladšia, spoznala ju vlastne ako priateľku svojej mamy, s ktorou mala Oriana podobnú cnosť: „Obe nedokázali klamať, neboli diplomatické, vždy hovorili pravdu. Preto sa mali tak rady.“¹¹ Keď mala Oriana dobrú náladu, „mohli ste pri nej umrieť od smiechu“¹², ale v ťažších obdobiach vedela byť veľmi dotieravá. „Boli chvíle, keď mi volala sedemkrát za deň. Prečo upratovačka neprišla alebo prečo nedokázala otvoriť dvere. Zúrila som, lebo okrem práce som sa musela starať o deti, zavesila som teda telefón, aby prišla večer, a ona sa urazila. Nebolo to ľahké.“¹³ Inokedy sa Oriana zavrela doma a niekoľko dní nechcela nikoho vidieť. Isabella to opisuje ako pracovné záchvaty, keď chcela písať bez akéhokoľvek vyrušovania. „To, že bola nevrlá, spôsoboval nedostatok času,“¹⁴ zdôvodnila priateľka Orianino povestné odlúďstvo.

Vzťah s mužom

Ľudskejšiu tvár kontroverznej a zložitej ženy odкрýva jej ľúbostný príbeh s gréckym básnikom a bojovníkom proti vojenskej diktatúre „čiernych plukovníkov“ Alexandrosom Panagoulisom. Volala ho tak ako priatelia – Alekos. Ako uvádza F. Šebej, „Panagoulis bojoval proti diktatúre od roku 1967, pokúsil sa o atentát na šéfa vojenskej junty Georgiosa Papadopoulosa, uväznili ho a kruto mučili. Napriek neľudskému zaobchádzaniu sa nevzal a opakovane sa pokúšal utiecť. Päť rokov potom strávil v úplnej izolácii v kobke bez okien.“¹⁵ Oriana Fallaciová sa s ním spoznala pri interview roku 1973. Ich vzťah trval tri roky. Alekos roku 1976 zahynul pri autohavárii, o ktorej podľa údajov F. Šebeja mnohí tvrdili, že to bola fingovaná vražda¹⁶. Oriana napísala o mužovi, ktorého nazývala „un compagno della mia vita“ – spoločník môjho života – román *Un Uomo* (Muž), ktorý získal v zahraničí najväčšie ocenenie spomedzi jej kníh a iba mimo Talianska sa predali dva milióny výtlačkov. Najslávnejším románom však ostáva o štyri roky staršia kniha *Lettera a un bambino mai nato* (List dieťaťu, ktoré sa nikdy nenarodilo), ktorú Oriana Fallaciová vydala roku 1975, teda ešte za Alekosovho života. Vyšla v 22 zahraničných vydaniach a predalo sa spolu viac než 4,5 milióna výtlačkov. „Oriana veľmi ľutovala, že nemala deti,“ povedala o nej Isabella Rosselliniová. „Stratila dieťa, po ktorom toľko túžila, a odvtedy už ďalšie nemala.“¹⁷ Keď stratila aj muža svojho srdca, druhého si nenašla. „Samotu si zvolila sama. Hovorila mi, že sa usilovala o ďalší vzťah,“ povedala Isabella, „ale neúspešne. Ostala mu verná.“¹⁸

Ateistka s kresťanskou kultúrou

Náboženská, alebo skôr duchovná orientácia Oriany Fallaciovovej bola známa vďaka Orianinmu striktnému vymedzovaniu sa voči každému fundamentalizmu a klerikalizmu. Sama sa zvykla definovať ako ateistka, či lepšie ako ateistka pochádzajúca z kresťanskej kultúry (*un'atea di cultura cristiana*). Mnohých preto na sklonku jej života prekvapil určitý príklon k náboženstvu a to, že si k smrteľnej posteli žiadala kňaza. „Celý život odmietala klerikalizmus a fundamentalizmus v akejkoľvek jeho forme, ale znechutenie a obavy z islamu

¹⁰ Tamtiež.

¹¹ Tamtiež.

¹² Tamtiež.

¹³ Tamtiež.

¹⁴ Tamtiež.

¹⁵ ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: Týždeň, roč. 3, r. 2006, č. 39.

¹⁶ Porov.: Tamtiež.

¹⁷ FARKAS, Alessandra: *Noi, due streghe italiane a New York*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 217, s. 55.

¹⁸ Tamtiež.

ju teraz pripútali k Cirkvi,¹⁹ napísal o nej americký novinár Christopher Hitchens. Všimnime si, že odmietanie klerikalizmu a pripútanie sa k Cirkvi kladie do protikladu, používa odporovaciú formu priradovacieho súvetia. „Prekvapila ma. Zdá sa, že pred tým, ako vydýchla, kňazovi povedala: ‚O chvíľu budem vedieť, či je to, čo hovoríte, pravda.‘“,²⁰ povedala o nej Isabella Rosselliniová.

Známou epizódou na sklonku Orianinho života sa stalo jej stretnutie s pápežom Benediktom XVI. Sprostredkoval jej ho rektor Lateránskej univerzity biskup Rino Fisichella, ktorý si so spisovateľkou dopisoval v posledných 15 mesiacoch jej života. Rok po jej smrti listy zverejnil a taliansky denník *Corriere della Sera* dal reportáži z verejného čítania úryvkov titulok *Iná Oriana, zväznaná vierou*. Oriana písala o svojej „túžbe stretnúť – tichá, tichá a ďaleko od indiskrétnych očí – Jeho svätosť“²¹. „Viete, že táto túžba ma sprevádza, odkedy som začala čítať jeho knihy (...). Keď ho zvolili za pápeža, robila som kotrmelce od radosti, ale súčasne som si pomyslela: ‚Bože môj, teraz ho už nebudem môcť uvidieť.‘“²² V týchto listoch sa odhaľuje iná Oriana – Oriana, ktorá opatruje v stolíku knihu o Európe, prijatú priamo od kardinála Ratzingera s vlastnoručným venovaním. Oriana, ktorá si robí veľké starosti o to, ako sa má obliecť na súkromnú audienciu, vybavenú vďaka priateľovi biskupovi v lete 2005. „Mám iba spartánske kabáty ako muž: je zakázané obliecť si ich na audienciu? To isté platí o odkrytej hlave: závoje veru nebudem mať na hlave ani po smrti,“²³ napísala spisovateľka. Požiadala však aspoň o žehličku a tri sviečky proti cigaretovému pachu. Rino Fisichella vyjadril istotu, že táto žena, taká osamelá, ktorá cestovala pod falošným menom, lebo sa obávala, že ju zabijú, a nazývala sa ateistkou, „nosila v sebe hlbokú túžbu po Bohu“²⁴. Už v prvom liste biskupovi sa priznala, že je „vystrašená Frankensteinmi, ktorí sa chcú nanominovať na miesto prírody, a Západom, ktorý sa rúca“²⁵. O tom sa chcela rozprávať s Benediktom. „Ten, kto nehľadá zmysel, by nežiadal kňaza,“²⁶ vyhlásil na verejnom čítaní Orianiných listov rektor Lateránskej univerzity. „Keď budem umierať, drž ma za ruku. Je to ako v Siloneho *Severine*: neverím, ja dúfam,“²⁷ povedala mu Oriana. Rino Fisichella jej duchovný portrét uzavrel slovami: „Bol pokrstená, bola kresťanka. Túžila umrieť v izbe s výhľadom na Brunelleschiho kupolu. Dal som jej požehnanie, držal som ju ako biskup za ruku a prosil som Pána, ktorý na ňu isto hľadel veľmi milosrdne, lebo tak mnoho trpela, najmä samotou, a pretože v posledných rokoch bránila ako málokto iný príslušnosť tejto krajiny aj Západu k hlbokým kresťanským koreňom.“²⁸

Hlas antitotalitnej vášne

Politický profil Oriany Fallacievej sa začal črtiť v období fašizmu. Keď sa skončila druhá svetová vojna, mala iba 15 rokov, ale – ako píše F. Šebej – „skúsenosť s bojom proti fašizmu a smrť jej priateľov a priateľiek ju poznačili na celý život“²⁹. Neskôr ako vojnová korešpondentka získala rovnakú averziu aj voči komunizmu. A napokon zamerala svoj angažovaný postoj najmä proti islamskému fundamentalizmu a stala sa symbolom odporu

¹⁹ HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

²⁰ FARKAS, Alessandra: *Noi, due streghe italiane a New York*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 217 (13. 9.), s. 55.

²¹ VECCHI, Gian Guido: *L'altra Oriana, tentata dalla fede*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 198 (22. 8.), s. 45.

²² Tamtiež.

²³ Tamtiež.

²⁴ Tamtiež.

²⁵ Tamtiež.

²⁶ Tamtiež.

²⁷ Tamtiež.

²⁸ Tamtiež.

²⁹ ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: *Týždeň*, roč. 3, r. 2006, č. 39.

kresťanského Západu proti hrozbám zo strany moslimov. Taliansky minister kultúry Francesco Rutelli o nej povedal: „Fallaciová nikdy nebola političkou, ale bola mysliteľkou, slobodnou autorkou. Jej presahy do politiky – napríklad proti fašizmu v Taliansku alebo proti vojenským veliteľom v Grécku, proti islamskému fundamentalizmu, proti vojnám alebo proti slabostiam Západu – vždy odpovedali na nejakú antitotalitnú potrebu: proti totalitnej ‚šelmě‘. Vykladať Fallaciovú politicky korektne nevyhnutne znamená zísť z cesty a neobsiahnuť jej osobnosť a jej veľkosť.“³⁰

Oriana Fallaciová sa prostredníctvom spisovateľskej a žurnalistickej profesie prejavovala ako angažovaná občianka. Minister Rutelli hovorí dokonca o jej občianskom zanítení – *passione civile*. Takí kritici si zvyčajne narobia nepriateľov na všetkých frontoch. Rodná Florencia ovládaná stredovou ľavicou sa doteraz nedohodla na pomenovaní ulice po slávnej rodáčke, podobná situácia nastala v Ríme, iba v Miláne jej už venovali záhradu. Taliansky komentátor Magdi Allam vyjadril obavu, aby správne ocenenie dedičstva, ktoré Oriana zanechala, neohrozili a nezničili „tí, ktorí v sebe živia predsudky, ak nie otvorené nepriateľstvo voči nej“³¹. Allam upozorňuje na symbolickú zhodu dátumov: 11. septembra 2001, päť rokov pred jej smrťou, Dvojčky v USA; 12. septembra 2006, práve počas jej umierania, prejav pápeža Benedikta XVI. v Regensburgu. „Orianina smrť sa bude pripomínať súčasne s dvoma veľkými udalosťami, ktoré hlboko poznačili naše dejiny,“³² napísal komentátor denníka *Corriere della Sera*. V tomto svetle zakaždým vystúpia ostré kontúry jej „boja proti krutosti tých, čo znesväcujú život, a proti slabošstvu tých, ktorí odmietajú svoje vlastné hodnoty“³³. Ako však konštatuje Magdi Allam, ne je to iba boj proti, ale aj konštruktívna ponuka „návrhu, ako znovu vyjsť z priepasti nihilizmu a hodnotového relativizmu“³⁴. Svoj komentár končí slovami: „Oriana bola hlasom, ktorý nám viac než iné objasnil pravdu zoči-voči tejto tragicky skutočnej hrozbe. Za čo jej budeme večne vďační. Teraz je na nás neostať len pri pomenúvaní vecí a oslobodiť sa od strachu, aby sme vyhrali svoju vojnu o pravdu, o život a o slobodu všetkých ľudí dobrej vôle.“³⁵

Zrážka civilizácií

Odvaha pomenúvať veci pravým menom a ísť do krajnosti vyslúžila Oriane Fallaciovej nespočetné hrozby smrti a viaceré súdne spory. Práve tri mesiace po svojej smrti mala v kalendári súd v talianskom Bergame za knihu *Sila rozumu*. Za pasáže údajne urážajúce islam ju zažaloval predseda Moslimskej únie Talianska Adel Smith. Islamské kultúrne centrum v Ríme však jeho organizáciu neuznáva. Ide o svojráznu postavu známu žalobami na pápeža Jána Pavla II. či na kardinála Ratzingera. F. Šebej túto skutočnosť komentuje slovami: „To, že taliansky súd je ochotný prerokúvať podnet takéhoto duševne narušeného fanatika, iba odráža animozitu, ktorú pociťujú niektoré ‚politicky korektné‘ kruhy k Oriane Fallaci. A tiež to, že mala pravdu v tom, čo písala o Európe všeobecne a o svojej rodnej krajine zvlášť.“³⁶ Už štyri roky predtým sa podobne zachovali švajčiarske súdy, keď na základe žaloby Islamského centra a Somálskej asociácie v Ženeve v súvislosti s údajne rasistickým obsahom knihy *Hnev a hrdosť* vydali na Orianu zatykač a žiadali taliansku vládu o jej vydanie, čo taliansky minister spravodlivosti Roberto Castelli odmietol s odôvodnením, že talianska ústava zaručuje slobodu slova. Na ústavu sa však odvolávalo aj 40 talianskych

³⁰ CONTI, Paolo: *Oriana, voce della passione antitotalitaria*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 216 (12. 9.), s. 45.

³¹ ALLAM, Magdi: *Il passo che non fece sull'islam*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 217 (13. 9.), s. 53.

³² Tamtiež.

³³ Tamtiež.

³⁴ Tamtiež.

³⁵ Tamtiež.

³⁶ ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: *Týždeň*, roč. 3, r. 2006, č. 39.

intelektuálov, ktorí roku 2005 protestovali proti oceneniu Fallaciovej zlatou medailou talianskeho prezidenta za príspevok na poli kultúry. Prezidentovi poslali list, v ktorom ocenenie nazvali protiústavným aktom, lebo ním vyzdvihol netoleranciu, rasizmus a xenofóbiu, ktoré podporujú zrážku civilizácií.³⁷

Slovo zrážka je v každom prípade namieste, lebo Oriana sa so svojimi protivníkmi nehrala a obe strany nasadzovali zbrane najťažšieho kalibru. Krátko po udelení prezidentskej medaily otvorili napríklad v Miláne výstavu malieb podporujúcich islam a antiamerikanizmus. Dominovala jej veľká maľba, na ktorej bola zobrazená Oriana Fallaciová s hlavou odrezanou na spôsob rituálnych popráv unesených ľudí v Iraku. „Jednoducho angažované umenie,“³⁸ konštatuje F. Šebej. Angažovaná novinárka na druhej strane zasa nazývala islam „kalužou, ktorá sa nikdy nevyčistí“³⁹ a do dejín vošla aj jej odpoveď lekárovi, ktorý sa jej začiatkom roku 2006, keď už mala 12 rôznych nádorov, rozochvene spýtal, prečo si myslí, že ešte napriek tomu stále žije. Nezlomná žena mala aj na to odpoveď: aby vyničila islamistov a aby ich vyničila čo najtvrdšie a najpriamejšie.⁴⁰ Moslimských imigrantov v Európe považovala za predvoj nových islamských dobyvateľov a výrok „Alahovi synovia sa množia ako krysy“ bol ešte tým najjemnejším, čo vo svojej knihe Hnev a hrdosť napísala na tému 11. septembra 2001.⁴¹

Spisovateľ Oriana

Ako novinárka sa Oriana Fallaciová realizovala najmä v týždenníku *L'Europeo*. Vo viac než 600 článkoch sa zaujímala o všetko: nielen o veľké reportáže z oblastí, kde to vrelo, alebo o rozhovory s hviezdami a vládcami, ale aj o čiernu kroniku, súdničky, životný štýl či zdravotníctvo. V špeciálnom čísle *L'Europeo*, ktoré na výročie jej smrti zhrnulo Orianine najlepšie články, nájdeme napríklad články o podmienkach života žien vo svete, obvinenie Henryho Kissingera, niektoré zo slávnych rozhovorov, reportáže z Maďarska roku 1956, zo Saigonu roku 1975 či cestopis zo Saint Tropez v 60. rokoch. Najexkluzívnejším materiálom spomienkového čísla je však dosiaľ nezverejnená autobiografia Oriany Fallaciovej, napísaná špeciálne pre čitateľov týždenníka.⁴²

Oriana bola vždy angažovaná novinárka. Jej spravodlivé rozhorčenie pramenilo z vlastných skúseností na vojnových frontoch či na cestách po Ázii, keď bola postupne svedkom krutostí fašizmu, komunizmu aj islamského fundamentalizmu. Písala o popravách údajných previnilcov proti viere v Bangladéši, ktorých rozdupal organizovaný dav; o mučení a kameňovaní údajne neverných žien za vlády Talibanu aj o ženskej obriezke v moslimských krajinách. Ponižovanie žien v islamskom svete sa stalo jednou z jej dominantných tém, čo by naznačovalo feministickú orientáciu. O tej však sotva možno hovoriť pri žene, ktorá si potrpela na označenie „spisovateľ“ namiesto „spisovateľka“. „Ona sama zariadila, že sa na jej náhrobku objavilo slovo ‚spisovateľ‘ a nie ‚spisovateľka‘. Bola svojou vlastnou režisérkou až do konca,“⁴³ povedala o nej priateľka Isabella Rosselliniová.

Slovíčko „spisovateľ“ pritom nie je náhodné ani bezvýznamné aj z iného hľadiska: Oriana zámerne nepoužívala označenie „novinár“. Nemala novinárov rada. „Verila vo vznešené novinárstvo podľa Hemingwayovho vzoru a žiaden novinár nedosahoval podľa nej

³⁷ Porov.: Tamtiež.

³⁸ Tamtiež.

³⁹ HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

⁴⁰ Porov.: Tamtiež.

⁴¹ Porov.: Tamtiež.

⁴² Porov.: *I grandi articoli su L'Europeo*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 217 (13. 9.), s. 55.

⁴³ FARKAS, Alessandra: *Noi, due streghe italiane a New York*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 217 (13. 9.), s. 55.

túto výšku,“ hovorí o nej Isabella Rosselliniová. „Kritizovala všetkých: Ja nie som novinár, som spisovateľ, zvykla opakovať, pričom zásadne používala mužský rod.“⁴⁴

Rozhovory ako súboje

Do dejín žurnalistiky sa však spisovateľ Oriana zapísala tiež, a to najmä svojimi interview, o ktorých technike sa už popísalo niekoľko odborných štúdií. „Keď Oriana Fallaciová zomrela vo svojej milovanej Florencii na rakovinu, zomrelo spolu s ňou čosi z umenia interview,“⁴⁵ konštatoval jej kolega Christopher Hitchens. V rokoch 1969 až 1972 publikovala v *L'Europeo* cyklus rozhovorov s najslávnejšími politikmi tých čias. „Ty rozhovory byly víc než pouhé rozhovory; byly to souboje,“⁴⁶ napísal o nich slávny český spisovateľ Milan Kundera vo svojej *Nesmrtelnosti*. Tie súboje viedla Oriana napríklad s perzským šachom ajtolláhom Chomejním, s Lechom Walesom, s Willym Brandtom, s Muammarom Kaddáfim, s Indirou Gándhiovou, s Jásirom Arafatom, s rumunským arcibiskupom Makariom, s Goldou Meirovou, so Seanom Connerym... Jedným z najvýznamnejších pre autorku samotnú sa ukázalo stretnutie s gréckym revolucionárom Alexandrosom Panaguolisom, ktorý sa stal jej milencom. A jedným z najznámejších a najcitovanejších ostal rozhovor s americkým ministrom zahraničia Henrym Kissingerom, ktorý vo svojich spomienkach interview s Orianou Fallaciovou označil za „najkatastrofálnejšiu konverzáciu, akú kedy mal s ktorýmkoľvek zástupcom tlače“⁴⁷. Novinárka totiž z neho vytiahla vetu, že „niekedy vidí samého seba ako kovboja na čele karavány vozov, ktoré vedie osamelo sediac vpredu na koni, čosi ako príbeh z Divokého západu“. Ako píše Christopher Hitchens, táto časť sa Američanom ani samotnému Kissingerovi nepáčila natoľko, že Oriana musela nahrávkou dokazovať pravosť citácie. Celý rozhovor zaznamenaný roku 1972 neskôr vyšiel knižne v zbierke Interview s históriou (*L'intervista con la storia*), a tak si všetci mohli prečítať aj Kissingerove úvahy o podobnosti medzi ním a Henrym Fondom⁴⁸.

Oriana Fallaciová svojich respondentov nešetrlila – či už išlo o osoby nenávidené alebo zbožňované. Plukovníkovi Kaddáfimu v Lýbii vmietla do tváre vetu: „Viete o tom, aký ste nemilovaný a nenávidený?“ Keď sa dostala k iránskeму šachovi, neuspokojila sa s exkluzívnym úctivým interview, ale spýtala sa: „Keď som sa pokúšala tu v Teheráne o rozhovor s vami, ľudia sa uzavreli vo vydesenom mlčaní. Dokonca si netrúfli ani vysloviť vaše meno. Prečo?“ Šachova odpoveď: „Predpokladám, že ako výraz rešpektu.“ Ďalšia otázka talianskej novinárky: „Rada by som sa vás spýtala: keby som bola Iránka a nie Talianka a žila tu a myslela si to, čo si myslím, a písala to, čo píšem – teda vás kritizovala, zavreli by ste ma do väzenia?“ Odpoveď: „Pravdepodobne.“⁴⁹ Podobne odvážne otázky však dostávali aj osoby populárne a na výsluní verejnej mienky. Lecha Walesu, vodcu poľského protikomunistického hnutia, sa hneď v zahrievacom kole spýtala: „Už vám niekto povedal, že pripomínate Stalina? Fyzicky, myslím. Taký istý nos, rovnaký profil, rovnaké črty, rovnaké fúzy. A rovnaká výška. Myslím si, že dokonca aj rovnaká veľkosť.“⁵⁰ Medzi perličky z Orianiných rozhovorov sa zaradilo aj stretnutie s ajtolláhom Chomejním. Či dokonca dve stretnutia, ktoré spravili z Oriany azda jedínú západnú novinárku, ktorej sa podarilo urobiť s Chomejním dva rozhovory. A to napriek tomu, že prvý rozhovor ukončila tým, že zo seba strhla čádor, ktorý si musela obliecť, a nazvala ho „sprostou stredovekou handrou“. „Neskôr mi povedala,“ píše

⁴⁴ Tamtiež.

⁴⁵ HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

⁴⁶ ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: *Týždeň*, roč. 3, r. 2006, č. 39.

⁴⁷ Tamtiež.

⁴⁸ HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

⁴⁹ Porov.: Tamtiež.

⁵⁰ Porov.: Tamtiež.

o tomto incidente Christopher Hitchens, „že po tomto dramatickom momente si ju vzal stranou Chomejního syn, ktorý jej dôveroval, a povedal jej, že to bol jediný okamih v jeho živote, keď videl svojho otca smiať sa.“⁵¹ Takto vedené rozhovory, keď interviewovaní hovorili úprimnejšie, než by sami chceli, mali niekedy pomerne vážne dôsledky. Napríklad pakistanského vodcu Zulfikara Ali Bhutta priviedla Oriana Fallaciová k tomu, aby povedal, čo si naozaj myslí o svojej indickej protivníčke Indire Gándhiovej. „Usilovná školáčka, žena, ktorej chýba iniciatíva a predstavivosť... Potrebovala by aspoň polovicu talentu svojho otca,“ znela odpoveď.⁵² Bolo to tesne po vojne s Indiou. Gándhiová si vyžiadala kópiu plného znenia textu a potom sa odmietla zúčastniť na podpise mierovej zmluvy s Pakistanom. Bhutto nechal Orianu sledovať diplomatom celou cestou do Addis Abeby, kam išla urobiť rozhovor s cisárom Haile Selassiom. Vyslanec ju prosil, aby časti o Gándhiovej zaprela, a hystericky vykrikoval, že keď to neurobí, ohrozí životy 600 miliónov ľudí.⁵³

Postrach „piáristov“

Nekompromisná novinárka sa niekoľkokrát aj sama ocitla pred mikrofónom, na druhej strane „barikády“. „Ako objekt interview bola extrémne zlá,“⁵⁴ konštatoval redaktor časopisu *Vanity Fair*, ktorý robil v New Yorku s Orianou posledný rozhovor. Jeden z mála, lebo Oriana rozhovory zo zásady nedávala. Výnimku udelila aj mladučkej Isabelle Rosselliniovej, dcére svojej priateľky Ingrid, ktorá ju požiadala o interview pre časopis *Amica*. „Namiesto odpovedania na moje otázky stále hovorila: Ako sa len podobáš na mamu, aj hlas máte rovnaký,“⁵⁵ prezradila Isabella po jej smrti. A pokračovala: „Zaviazala ma ukázať jej rozhovor pred publikovaním a potom ho zmenila od začiatku do konca, prepísala ho vlastne ako rozhovor so samou sebou.“ No Isabella zároveň hovorí, že sa tým necítila ponížená. „Naopak, bola som fascinovaná jej radosťou, s akou hľadala slová, rytmus, žartovný výraz. Vyberala si a zabávala sa ako dievčatko v obchode so sladkosťami.“⁵⁶

Osobitný štýl mali aj Orianine otázky. „Boli jasne vyjadrené, takže neposkytovali priestor na uhýbanie, a boli práve také neodbytné,“ napísal o nej Christopher Hitchens. „Svoje objekty podrobne preskúmala ešte predtým, ako k nim šla, a každý z jej zverejnených prepisov uvádzala niekoľkostranová esej, ktorá popisovala politiku a mentalitu spovedaného. Vychádzala zo psychológie jedinca. No jej provokatívne či drzé otázky nemali vulgárnu túžbu šokovať, ale boli dobre načasovanou výzvou. Obvykle prichádzali po dlhom čase počúvania a často mali formu záverečného konštatovania. Jásirovi Arafatovi napríklad na záver povedala: „Zhrnutie: Vy teda vôbec nechcete mier, v ktorý všetci dúfajú.“⁵⁷ Podľa F. Šebeja „interview Oriany Fallaci nikdy neboli iba sledom otázok a odpovedí, vždy mala aj svoj veľmi osobný komentár, nikdy sa netajila náklonnosťou ani averziami a pridávala detaily, ktoré robili z interview živý príbeh“⁵⁸. Nevedno však, či by sa Orianine kúsky zo 70. rokov minulého storočia dali zopakovať aj dnes. Christopher Hitchens o tom pochybuje a hovorí o „rozklade umenia rozhovoru“⁵⁹. Príčiny sú komplexné a ťažko definovateľné, súvisia aj s nástupom televízie a jej šoubiznisu, ale aj s vybudovaním mediálnych taktík na strane tých,

⁵¹ Tamtiež.

⁵² Porov.: Tamtiež.

⁵³ Porov.: Tamtiež.

⁵⁴ Tamtiež.

⁵⁵ FARKAS, Alessandra: *Noi, due streghe italiane a New York*. In: *Corriere della Sera*, roč. 132, r. 2007, č. 217 (13. 9.), s. 55.

⁵⁶ Tamtiež.

⁵⁷ Porov.: HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

⁵⁸ ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: *Týždeň*, roč. 3, r. 2006, č. 39.

⁵⁹ HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

ktorí sa stávajú terčom novinárov. „A tak sa stalo, že tých, ktorí boli vo svojej profesii príliš dobrí, odmietali znervóznení piáristi subjektu, ktorý mal byť spovedaný,“ myslí si Ch. Hitchens. „A tak prišiel čas, keď svetoví vládcovia nechceli podstúpiť riziko sadnúť si s Fallaciovou a nechceli sa od nej nechať spovedať.“⁶⁰

Aj preto slávna novinárka presunula svoju pozornosť na fikciu. Roku 1983 jej vyšiel román s názvom *Inšalláh*, fiktívny príbeh o talianskych vojakoch v Libanone po atentátoch Hizballáhu. Už predtým vydala svoju najslávnejšiu knihu *List dieťaťu, ktoré sa nikdy nenarodilo* (1975), napísanú na základe vlastnej traumatizujúcej skúsenosti. V cudzine sa najúspešnejším stal jej román *Muž*, elégia o milencovi Aleksovi. Do nového publikačného rozmachu vyprovokoval Oriana Fallaci útok na New York v septembri 2001. Pracovala vtedy na svojom vytúženom románe, ktorý nazývala svojím dieťaťom⁶¹. V šoku z teroristického útoku však prácu prerušila. Vtedy jej zavolali z talianskeho denníka *Corriere della Sera* a požiadali ju o reportáž. Spontánne tak vznikol text, ktorý sa neskôr stal knihou *Hnev a hrdosť* (2001) a iba v Taliansku zaznamenal 1,5 milióna predaných výtlačkov. Na túto tému potom napísala ešte aj fiktívny rozhovor so sebou *Oriana Fallaciová robí interview s Orianou Fallaciovou*, v ktorom sa zamýšľa nad postupným prenikaním islamu do Európy a terorizmu. V tomto duchu vznikla ešte kniha *Sila rozumu* a hrozbe islamu sa mala podľa všetkého venovať aj jej vytúžená posledná kniha.

Umenie rozlišovať

Všetko povedané svedčí o tom, že Oriana Fallaciová si v talianskej spoločnosti nie náhodou vyslúžila titul *La Fallaci*, čo by sme mohli opisne vysvetliť ako „tá známa osobnosť Fallaci“. Vyslúžila si ho postojom a odvahou. Motívom na veľké činy bol pre ňu z veľkej časti hnev ako sila s pozitívnou aj negatívnou potenciou. V prípade Oriany nemáme pred sebou nepoškvrnenú legendu s čisto pozitívnymi črtami. Naopak, jej hnev sa prejavoval aj tým, čo opísal Christopher Hitchens po poslednej návšteve v jej newyorskom domčeku ako „konverzáciu plnú obscénností“⁶². Napísal: „Môžem ich citovať po taliansky – *brutto stronzo, vaffanculo* – a ešte mnoho ďalších. A tí, ktorí s ňou nesúhlasili, alebo tí, ktorí nevideli nebezpečenstvo tak, ako ho videla ona, boli pre ňu *cretini* a *disgraciatti*. Bolo to ako stáť vo veternom tuneli, v ktorom svišťali nadávky ako zo žumpy.“⁶³ Aj tak sa prejavovala Orianina „vášeň, nepokojná povaha a posadnutosť vecou slobody a pravdou“⁶⁴, čo sú slová, ktorými jej osobnosť ovenčil F. Šebej. Orianin hnev a vzdor sú mu sympatické. „Už vo svojej predchádzajúcej knihe *Hnev a hrdosť* mala Oriana Fallaciová v úmysle z celej sily kopnúť do svojej vznešenej civilizácie hypnotizovanej multikulturalistickým táraním a ohrozenej tým, čo Rod Dreher nazýva islamofašizmus,“ napísal. „Kopnúť, aby sa prebrala a zachránila, kým sa ešte môže. Oriana Fallaci vie, tak ako to vedela už pred štyrmi rokmi, že keď je svet hluchý, nemáš inú možnosť, iba kričať. Kričí teda, lebo cíti, že civilizácia, tá, ktorú tak miluje, jej rodná Florencia, Rím, Paríž, Londýn, New York, je ohrozená nie iba hyperaktívnymi fanatikmi typu Adela Smitha či masovými vrahmi z al-Káidy, ale vlastnou vnútornou slabosťou, na ktorú sa dokonca zdá byť pyšná. Civilizácie zomierajú samovraždou, nie vraždou, napísal historik Arnold Toynbee. Oriana Fallaci to vraví (v interview s Tunku Varadarjanom) kvetnatejšie: Nemôžete prežiť, ak nepoznáte minulosť. Vieme, prečo sa zrútili všetky tie iné civilizácie – z nadbytku blahobytu, bohatstva a z nedostatku morálky a spirituality. V okamihu, keď sa vzdáte svojich princípov a svojich hodnôt..., v okamihu, keď

⁶⁰ Tamtiež.

⁶¹ Porov.: ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: Týždeň, roč. 3, r. 2006, č. 39.

⁶² HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: *Vanity Fair*, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

⁶³ Tamtiež.

⁶⁴ ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: Týždeň, roč. 3, r. 2006, č. 39.

sa vysmievate svojim princípom a svojim hodnotám, ste mŕtvi, vaša kultúra je mŕtva, vaša civilizácia je mŕtva. Bodka!“⁶⁵

Slovami o páde civilizácií na nadbytku blahobytu a nedostatku morálky a spirituality Oriana Fallaciová dokazuje bystrú schopnosť rozlišovať. Tá ju spojila aj s kardinálom Ratzingerom, bez ohľadu na to, že na vyjadrovanie a dosahovanie rozlíšenej pravdy jeden používal taktiku láskavých gest a druhý taktiku zúfalého nahnevaného kriku. Aj ten krik si totiž vyžiadal nemalé osobné obete a bol prejavom odvážneho nasledovania vnútorného hlasu. Tradičné teórie o novinárskej profesii rozlišujú tzv. objektívnych a angažovaných novinárov. Tí druhí nielen dávajú priestor všetkým stranám v úsilí čo najvyváženejšie popísať situáciu, ale aj sami vstupujú do témy vlastným postojom a sú bojovníkmi za svoje ideály. V Oriane Fallaciovej má žurnalistika typický príklad angažovanej novinárky. Ak aj na základe všetkého, čo o nej vieme, vidíme, že nemôže byť pre nás nedotknuteľným svätým vzorom, jednu významnú úlohu jej nemôžeme uprieť. Je výkričníkom. Výkričníkom, ktorý stojí aj za požiadavkou pravdivých a odvážnych novinárskych osobností pre dnešok. Výkričníkom za potrebou tieto osobnosti formovať, aby vo svojom svätom hneve dokázali nájsť chrám, rozlíšiť v ňom svätokrádežníkov a vyhnáť ich. Hoci aj za cenu života.

Terézia Kolková

Literatúra

ALLAM, Magdi: *Il passo che non fece sull'islam*. In: Corriere della Sera, roč. 132, r. 2007, č. 217 (13. 9.), s. 53.

CONTI, Paolo: *Oriana, voce della passione antitotalitaria*. In: Corriere della Sera, roč. 132, r. 2007, č. 216 (12. 9.), s. 45.

FARKAS, Alessandra: *Noi, due streghe italiane a New York*. In: Corriere della Sera, roč. 132, r. 2007, č. 217, s. 55.

HITCHENS, Christopher: *Oriana Fallaci and the Art of the Interview*. In: Vanity Fair, roč. 47, r. 2006, č. 12 (december).

ŠEBEJ, František: *Krik, ktorý bude chýbať*. In: Týždeň, roč. 3, r. 2006, č. 39.

VECCHI, Gian Guido: *L'altra Oriana, tentata dalla fede*. In: Corriere della Sera, roč. 132, r. 2007, č. 198 (22. 8.), s. 45.

⁶⁵ Tamtiež.